מב: התכלת פרק רביעי מנחות

עין משפט נר מצוה

נב א מרי פ״ח מהל׳ תפילין הלכה יג טושו״ע א״ח סימן לט סעיף ח וטושו״ע י״ד סי׳ רפל סעיף ג:
נג ב מרי׳ שם פ״ד הל׳ ד טושו״ע א״ח סימן כה סעיף ה:
נד ג מרי׳ פ״ל מהל׳ ברכות הלכה ה:
ד [מרי׳ פ״ה מהל׳ מזוזה הלכה ז טושו״ע י״ד סימן רפט סעיף ז]:
נה ה מרי׳ פ״ל מהלכות ציצית הלכה יא סמג עשין מו טושו״ע א״ח סי יא סעיף ה:
נו ו מרי׳ שם טושו״ע שם סעיף ה:
נז ז מרי׳ פ״ל מהל׳ תפילין הלכה טו טושו״ע א״ח סימן לב סעיף מה:
נח ח מרי׳ שם טושו״ע שם סעיף ה:
נט ט ו מרי׳ פ״ב מהלכות ציצית הל׳ ב ג סמג עשין מו:
ס כ מרי׳ וסמג שם:
סא ל מרי׳ שם הלכה ד:
סב מ מרי׳ פ״ב מהלכות תפילין הלכה י טושו״ע א״ח סימן לט ס״ח:
סג נ מרי׳ פ״ה מהל׳ תפילין הלכה יא והל׳ יג סמג עשין כה:
סד ס מרי׳ פ״ב מהלכות ציצית הלכה ה:

רבינו גרשום

בציצית בהא פליגי. רב אדא בר אהבה דקא מכרך לעשות ציצית סבר חובת טלית היא ולאו חובת גברא ועשיית ציצית זו היא גמר מצוה. ורב חסדא סבר ציצית אינה צריכה ברכה דחובת גברא היא. ועשייתה לאו גמר מצוה עד דמעטף לה: עשאה. לציצית מן הקוצין מאחתן תוטין שיוצאין מן הבגד הארוג וקוצצין אותו להשוותו: מן הגימין. ח) מן גימין חוטין שמצא: מן הגרדין. שקורין פרנש: פסולין. שכל אלו לא נחתכו לשמן: מן הסיסין בשירה. עדיין לא היה לשום צורך דבר ואיכא חתיכה לשמה: ציפן זהב. לתפילין: פורתא בביעתא. בקליפה של ביצה: אודרא. צמר רך: ש״מ טעימה פסול מדקלינן לאודרא: וסרלא טעמינן ביורה ש״מ טעמה פסלה משום שנאמר כליל תכלת. כלומר כל הצמר שבעורה בעינן שיהא לשם תכלת: אפילו מראה שניה שצובעין פעם שניה מן התכלת כשר משום תכלת שני תכלת וארגמן ותולעת שני. קרי ביה שני. וקא משמע האי שני (קאי) נמי אהבלי דמכשר אפילו מראה שניה: תכלת אין לה בדיקה קא משמע השתא ראינה צריכה בדיקה: ואין ניקחין אלא מן המומחה. שיודע שקלא אילין אסור: תפילין יש להן בדיקה בחסרות ויתירות או אם עשויין כהלכתן: ואין ניקחין אלא מן המומחה שעשאם לשמן: מגביא גילא. מין צבע וקשולקר בלע״ז: שבלילתא. חלזן. וכי רגלים של קטן שעבר עליהן ארבעים יום:

ח) חוטי ל״ל מן הוטין שיוצאין מהתפירים וכמו בפרש״י.

שיטה מקובצת

א) מין פסור עובד כוכבים: ב) ראש. היינו כשאין לו אלא אחת או שסח בין תפילה לתפילה. תו״א: ג) חלזון. שמגבין ורומגין להו ביורה ״מרתחינן להו: ד) לההוא. ״ביעתא: ה) מיא דשבלילתא: ״ מין עובד כוכבים כומר להכי ״קט כומר: ז) התלויין. בסוף: ״ח) לשמה. והאי תלוי ועומד בה: ״ן הסיסין למשיל: בשירה ״איכא חליה לשמה: כתנאי אי ״צינן טויה לשמה: ט) פסולות. ״בתים דבתים של עור. וחיבות ״תים דמיקן נמחק: י) בריצעות ״מינו: יא) לאודרא. שלא יעשנו ״מצה בציצית: נעימה פסולה. אותו צמר שצובעין לשם נסיון פסולה לציצית: יב) שהחיינו. ורב שרירא נאון כתב דלא סמכינן עלה ואין מברכין ״שהחיינו רק מרבר הבא מזמן לזמן: יג) עבוד. לשמה דהומנה: יד) לשמו כשר. תיבת משמע נמחק: טו) שחיטה. א״נ (לא) שאני בין הלוקח ״כתחלה לתיבא דמגאן דבין שבא ליקח אל יקח אלא מן המומחה אבל להפסיד מציאתו הוי כמו בדיעבד שלא יפסיד מציאתו. מהר״ם:

מסורת הש״ס

ב) ניטין מה: ע״ש, ג) ל״ל מין, ד) [נעל ל״ו], ד) [ברכות פ״ו], ה) [נעל מח], ו) פוסח ט:, ז) מנהדרין מח: ניטין מה:, ח) טעמה פסלה. ל״ק, ט) בפ״ח: מין נר נלת, י) בפ״ח טפף: נלת, כ) ל״ל קוקין. ל״ק, ל) קוקין. ל״ק, מ) [נעל לה:], נ) [שמות יג:], ס) לגרות בהן כדרך הלובנין (גרות כלרוף. ל״ק, ע) מין ל״ק. ל״ק, פ) טעמה פסלה אם נגע בעפון. ל״ק, צ) ל״ל מ״ג, ק) ומי׳ הטבל חוט: פוסח מו. עד״ה הטעם יכי פחב רב שרירא יכי אמנם לפי הטפחת שיהי לכני המהכרים״ל דהכת ע״ש אחי שמיל, ר) ממומאל. ל״ק, ש) [ע״ש חוט: מנהדרין מח: ד״ה מע״ש חוט: ניטין מה: ד״ה עדן], ת) קרי. ל״ק, א) מזוז שעמה דהוה. ל״ק, ב) הטעם מבלעל ל״ס לא אמרו כמה מנה מנוים הכבה לפי הקונטרס. ל״ק, ג) שמא לא עיכון. ל״ק.

תורה אור השלם

1. דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם ועשו להם ציצת על כנפי בגדיהם לדרתם ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת: במדבר טו לח
2. ועשיתי את מעיל האפוד כליל תכלת: שמות כח לא
3. רעוה הבהן ולקח המטרד שתי צפרים חיות וארזים ועץ ארז ושני תולעת ואזוב: ויקרא יד ד

הגהות הב״ח

(א) שי״ל ד״ה נדוקי וכו׳ בכמיה הם״ל ואח״כ מ״ה לאו גמר מצוה תפילין:

גליון הש״ס

גמ׳ תפילין יש להם בדיקה. עי׳ הר״ן פפרים יש להם בדיקה ואין נקחין אלא מן המומחה תפילין ומזוזות יש להם בדיקה ונקחין מכל אדם. ועיין בתוס׳ בתמלמות פ״ח דסוכה.

לעזי רש״י

פרוקי״ש [פליקי״ש]. נימי שתי עודפים.
פרני״ש [פרניי״ש]. ציציות (הסבכיות של הבד).
בייצא״א [בייס״א]. אלום (בגרמנית).
בייס״א. אלום (בגרמנית).
אלו״ם. אלום.
פנגרי״א [פינגרי״ן]. חלבה (גרגרנית יוונית, צמח המשמש להבלין).

מוסף רש״י

כל שאינו בקשירה. עבד עשה אינו בקשירה, דמלות עשה שהומן גרמה היא, דלילה שפטן לא ומן תפילין הוא, מתי נילי פריזים הן, מומר וכי הרי פרקין מעלין ביל (גיטין מה: ע״ש). על תפילין של יד הבו׳ להבנות תפילין. דכשל יד מתחיל להניח (לעיל לו:), על תפילין של ראש וכו׳ על מצות תפילין. דעכשיו נימר אם המלוה (שם). עשאה. לציצית מן הגרדין. פרנש״ם שתולין כסוף הטלית. מאחר שהתיכה, ונעל שם פלילים מינה וכה מן הקוצין. מוטין שנתקו בשתי וקוצרין אותן ותלאין נרשיסין בגגד לאחר שנתבר וקרי להו קוקין ע״ש שנתלעין קוקיים מן הגימין. כגון שלת שנפרכה אי שבשו כה אומרת שנתנו ונלפש חיטי הקפרה תלאין בה, ומהן נעלו פלילות פסולה. דתלי׳ ותלאין ושמרמים כל אלה בגגד אלא נתלו בה לשם ציצית לא עשה לשמה כמו מן הסיסין. פקעיות מדוייות של מוט לומפש״ם בשרה. מיאל וכשנתלו בגגד לשם ציצית נתלו, עשוי לשמה היא, דטויה לשמה לא כעין שאין טויה מן העשוי. ורב שרירא נאון כתב דלא סמכינן עלה ואין מברכין קמיה דשמואל. רב יהודה תלמידו של רב ושל שמואל היה, לאחר פטירתו של רב היה לומר שמועות משמו, כך אמר לי רב וכשהגליטי כגרס לפני שמואל נתלע עליו (שם). ציצת זהב. לתפילין פסולות. הלכה למשה מסיני הוא. טלה עליהן. לשין טלה, כלומר מיקן בצור בהמה שמותה פסולות. דכתיב בהן (שמות יג) לזכון תהיה תורת ד׳ בפיך ואע״פ שלא עיבדן. לעיל זה לשמו, דהומנה לאו מילתא הוא ולא מיכמת לן כה (שנהדרין מח:).

ואילו לעשות תפילין לא מברך. ויודע היה [שלא לברך לעשות תפילין] שאפלו כל עשייני ברכות ופ׳ הרואה ירוצלמי מצריך לברך לעשיית ציצית סוכה ותפילין ובערוך הביאו בערך לץ ג׳ ומולק על הש״ס שלנו ובתוספתא דברכות (פ״ו) תני העושה ציצית לעצמו מברך שהחייונו [ב] וכפ׳ הרואה (ברכות דף נד.) נמי אמר דתכלים חדשים מברך שהחייונו וכ״כ רב שרירא גאון [ג]: **הקוצים** בו׳. פירש בקונטרס משום תעשה ולא מן העשוי ולי נראה דמה דעביד אחר כך היינו העשייה דאמר רב גופיה תלאן ואחר כך פקק דאפי׳ מוטין שלהן כשר דזו היא עשייתן וכן פרק קמא דסוכה (דף יח.) גבי הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת דקלינאן זו היא עשייתן אלא טעמא משום דבעינן תלייה לשמה והא דתנן פרק קמא דסוכה (דף ע.) סוכה היסנה בית הלל מכשירין ופריך בגמ׳ ובית הלל לית להו דרב יהודה אמר רב עשאה מן הקוליס וכו׳ כי אמרינהו קמיה דשמואל אמר אף מן הסיסין פסולה אלמא בעינן טויה לשמה הכא נמי בעינן עשייה לשמה לפי אותה גירסא [ד] דאשמואל פריך ולא מברך ומרב נמי מצי למפרך: **כתנאי** ציצן זהב. מימה דילמא לילית שאני דפ״ק דסוכה (דף ע.) דרים גדילים תעשה לך לשם מוכן ואי משום דכתיב לך לאות הא דרשינן ליה לעיל (דף ג:) לך לאות ולא לאחרים ותסם גבי סוכה פריך כי האי גוונא מחג הסוכות תעשה לך [ומשני] דאיצטריך למעוטי גזולה ולא דרשי תו מיניה לשם מוכן ואי משום דתפילין איתקוש למזוזה ומזוזה וספר תורה ליף (לעיל דף נד.) כתיבה כתיבה מגט הא בגט גופיה לא בעינן עשייה לשמו: **עד** שיעבדן לשמן. אומר ר״ת דהילכתא כרשב״ג דלעו״ג דהילכתא כרב בתיסורי דסוגיין דהיזקין (גיטין דף נד:) דגזילין שלו לא עיבדתים לשמן כוותיה אזלא והא דפרק גנמר הדין (סנהדרין דף מח:) דתיפליגו תכי וכבא בהזמנה אי מילתא היא אי לא ומייתי הני תנאי ופי׳ בקונטרס דרבא כרבנן דלא בעו עיבוד [ה] דהזמנה לאו מילתא היא מיהו ר״מ ור״א פיסלו דרבא כרשב״ג דכיון דבעי עיבוד לשמו א״כ הזמנה לאו מילתא היא דאי מילתא היא אפשר בתיתון העור ובתיקונים קטנים סגי לשויי לשמה והא דבעא תכי מרב שמואל בר׳ יהודה בסמוך היכי בעבעיתו ליה ותהדר כרשב״ג לא קיבלה מיניה וי״מ דהכיא דהיזקין דתפילין כרבנן דלא פליגי אלא בעור תפילין דתשמיש מעה ולית דא דאיכא ש״ן של תפילין ועיקר קדושה יש בה כדמוכח פ׳ במה מדליקין (שבת דף כח:) ופ׳ במה אשה (שם דף סב.) [ו]: **וסממנים**. דבר תימה הוא היאך מערב שום דבר בהדי תכלת ושמא עם הסממנין נקרא תכלת ובקונטרס פי׳ לשרות בהן כדרך הלובנין ששורין אותו בלריף: **מה** טעם טעימה פסולה. ואפילו לשם ציצית מ״מ לשם נסיון נמי עבידא והוי כמנחה שקמלה לשמה ולא לשמה והשתא הכי תלת תרי מיהו: **משום** שנאמר **כליל תכלת**. פי׳ בקונטרס אלא יהא דבר אחר לגבוה בה מתחילה ואפילו אמר והוא [ז] שקרוי מראה שני שבה לגבוה בה שני פעמים זה אחר זה פסול אפילו לשמו ולעיל משמע דלא בעי׳ אלא [ח] טעימה משום דהוי״ל דאפילו מאה פעמים לשמו [ט] משמע דכשר דהא פסלה אבל לכ״ע [י] הטעימה כדלעיל א״כ לא אחיא כחד תנא מילתא דהקונטרס לכך ל״ל דאפילו מאה פעמים לשמו [כ] משמע דכשר דהא כליל תכלת קרינן ביה אבל כשטעם הרי יש לגבוה שאינו ראוי לתכלת ולכך קרוי מראה שני ואע״ג דהאי קרא בבגדי כהונה כתיב ילפינן תכלת מבגדי כהונה ופ׳ לא בו (יומא דף עב.) דרים ליה לדרשא אחרינא: **ואין** ניקחים אלא מן המומחה. שיש ריעותא שמא הוא לגעשה ואינו בקי אבל אם נמצאו בשוק רוב מצויין אבל תכלת מומחין הן ולכך מכשירין המוצא מוטי תכלת פ׳ המוצא תפילין (עירובין לו:) וכה״ג אמר במולין גבי שחיטה מ״ו (דף יב.): **תפילין** יש להן בדיקה. פי׳ בקונט׳ בחסירות ויתרות ואפי׳ הכי אין נקחין אלא מן המומחה ב) לעבדן לשמן אבל בפרים ומזוזות לא בעי עיבוד לשמן וכן פי׳ ה״ר משה בר מיימון דמזוזה לא בעיא לשמה ולא פירש מנא ליה ושמא מהכא דקא דפ׳ הניחקין (גיטין דף נד:) משמע דספר תורה

מפשרניא ג) ספר תורה א תפילין ומזוזות שכתבן ד) ג) צדוקי כותי עובד כוכבים עבד אשה וקטן מומר פסולין שנאמר וקשרתם וכתבתם כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה כל שאינו בקשירה אינו בכתיבה ובישראל א״צ לברך דשלח ב) רב חייא בריה דרב הונא משמיה דר׳ יוחנן ד) ב על תפילין של יד אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין על תפילין של ה) ראש אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין ואילו לעשות תפילין לא מברך אלא לאו היינו טעמא כל מצוה דעשייתה גמר מצוה כגון מילה אע״ג דכשירה בעובד כוכבים בישראל צריך לברך וכל מצוה דעשייתה לאו גמר מצוה כגון תפילין אע״ג דפסולות בעובד כוכבים בישראל אינו צריך לברך ובציצית בהא קמיפלגי מר ה) סבר חובת טלית הוא ומר סבר חובת גברא הוא א״ל רב מרדכי לרב אשי אתון הכי מתניתו לה אגן הכי מתנינן לה א״ר יהודה אמר רב מנין לציצית בעובד כוכבים שכשירה שנאמר ו) דבר אל בני ישראל ועשו להם ציצית יעשו להם אחרים ז) אמר רב יהודה אמר רב ח) עשאן מן הקוצים ומן הגימין ומן הגרדין פסולה מן הסיסין כשירה כי אמריתה קמיה דשמואל אמר אף מן הסיסין פסולה ט) בעינן טוייה לשמה כתנאי ט) ציפן זהב או שטלה עליהן עור בהמה טמאה פסולות עור בהמה טהורה כשירות ואע״פ שלא עיבדן לשמן רבן שמעון בן גמליאל אומר י) אף עור בהמה טהורה פסולות עד שיעבדן לשמן אמר ליה אביי לרב שמואל בר רב יהודה הא תכילתא היכי צבעיתו לה אמר ליה כ) מייתינן דם ג) חלזון וסמגין ורמינן להו ביורה [ומרתחינן ליה] ושקלינא פורתא בביעתא וטעמינן להו באודרא ושדינן ליה לההוא ד) ביעתא וקלינן ליה לאודרא שמע מינה תלת שמע מינה טעימה ס) פסולה ושמע מינה ס) דבעינן צביעה לשמה ושמע מינה ע) טעימה פסלה היינו טעימה פסולה היינו צביעה לשמה אמר רב אשי מה טעם קאמר מה טעם טעימה פסולה משום דבעינן צביעה לשמה כתנאי טעימה פסולה משום שנאמר כליל תכלת דברי ר׳ חנינא בן גמליאל רבי יוחנן בן דהבאי אומר אפילו מראה שני שבה כשר משום שנאמר ו) ושני תולעת ת״ר תכלת אין לה בדיקה ואין נקחית ק) אלא מן המומחה ר) תפילין יש להם בדיקה ש) ואין ניקחין אלא מן המומחה בדיקה ת) וניקחין מכל אדם ותכלת אין לה בדיקה והא רב יצחק בריה דרב יהודה בדיק ליה (סי׳ בגשם) מייתי א) מגביא גילא ב) ומיא דשבלילתא ומימי רגלים בן

מפשרניא. סס מקוס: ו) לדוקי עובד כוכבים. להכי נקט׳) דסתמיה בקי בכתיבה (א): תפילין עשייתן לא זו היא גמר מצותם עד שיקשרם: בכא פליגי. רב נחמן ורב חסדא אליבא דרב רב חסדא סבר ציצית חובת טלית הילכך עשייתן היא גמר מצותן ורב נחמן סבר חובת גברא היא ועשייתה זוהי מצותה: הכי מפניהו לה. להא דאמר רב יהודה אמר רב לעיל (ע״א) משום הכי קשיא להו לעיל (שם) דרב אדרב: עשאה. לציצית מן הקוליס הנקליס הייט חוטין ז) המלויין בכל הייריעה שקורין פרוקי״ש וקוקלין אותם מן הבגד. ל״א להכי קרי להו ב) הוקין שיוצאין מן הבגד ג) כהולין: נימין. היינו אותן שיוצאין מן הבגד בתפירה: גרדין. פרנ״ש: פסולה. כל זמן שמחוברין לבגד דבעינן עשייה לשמה ח) ניקן וזכ. לתפילין: פסולות. ט) כתיס דמיק של עור בעינן דתפילו קשירתן אינן אלא אם שלה עליהן. שעשה כתיס של עור בהמה טמאה פסולות כדאמרינן בפרק שמונה שרצים (שבת דף קח.) למען תהיה תורת ה׳ בפיך י) מן המותר בפיך: וסממנים. כ) דרך הצובעים לגרות בגדיס בלריף שקורין בייצ״א: ועשאן ליה כאודרא. אודרא מוך ולוכעין אותה כתוך אותה קליפה לידע אם תכלת יפה: שמע מינה. מדקלינן ל) לאודרא בעינן לציעה לשם ציצית: מ) ומע מינה. מדבעינן ביעתא לגרה ולא בעינן ליה ביורה: נ) טעימה פסולה. אם עירה בגע נסיון ביורה פוסל את כל היורה: משום שנאמר כליל תכלת. כל תכלת בעינן ס) (כליל) שיהא כל עיקר מלאה החלזון בגמר שלא יהא דבר אחר לגוע בה מתחילתה: אפילו מראה שני שבה. שכבר נגע בה לגמר אחר וזה הבני כשר: ושני תולעת. משמע שני דאפילו מראה שני של זהורית קרוי תולעת וה״ה לתכלת דכתיב נמי בההוא קרא: אין לה בדיקה. קס״ד אין אדם יכול לבודקו אם תכלת הוא אם קלא אינו הוא: ואינה נקחת אלא מן המומחה. דהוא אין לה בדיקה אין לוקחין אותה אלא מן המומחה שיודע שקלא אינו אסור: תפילין יש להן בדיקה. אם יכול לבודקן אם דקדק בהן בחסרות ויתרות אם לאו ואעפ״כ אין נקחין אלא מן המומחה שיודע שצריכין עיבוד לשמם: ונקחין מכל אדם. לריכה בהן עיבוד לשמן: מגביא גילא. ביים״א וכלשון ערפא אלו״ם: מיא דשבלילתא. מיס שיוצאין מן התלתן שקורין פנגרי״א: בן

תורה אור השלם

1. דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם ועשו להם ציצת על כנפי בגדיהם לדרתם ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת: במדבר טו לח
2. ועשיתי את מעיל האפוד כליל תכלת: שמות כח לא
3. רעוה הבהן ולקח המטרד שתי צפרים חיות וארזים ועץ ארז ושני תולעת ואזוב: ויקרא יד ד

Torah-Box.com
diffusion du judaïsme aux francophones
Tél. FR : 01.80.91.62.91 - Tél. ISR : 077.466.03.32 - contact@torah-box.com